

Fangst og fiskeri ved Isfjorden

Mellemtrinnet

Fangst og fiskeri ved Isfjorden er én af i alt seks bøger der ledsager isskosserne på Isfjordscentrets udstilling.

Fag

Tværfagligt – naturfagene – religion

Læringsmål

- Eleverne opnår viden om hvordan traditionelle fiskeri- og fangstmetoder stadig benyttes – om end som fritidsfangst eller med mere moderne udstyr.
- Eleverne opnår særlig viden om de store havpattedyr som sæler og hvaler, der var livsnødvendige for bosættelserne – om livet der var centreret om at sikre gode fangstforhold gennem særlige ritualer.
- Eleverne træner deres færdigheder i kommunikation og samarbejde.

Organisering

Lad eleverne arbejde i mindre grupper, parvis eller enkeltvis. Afhængigt af, hvad der passer bedst til den enkelte elev, og hvilke kompetencer der skal udvikles. Vær opmærksom på, at det ikke nødvendigvis er ens bedste ven, man arbejder bedst sammen med. Samarbejde mellem eleverne handler om netop samarbejde og ikke kun samvær.

Om materialet

Det digitale materiale er i Keynote-format. Er eleverne ikke fortrolige med dette program, kan materialet downloades i PowerPoint-format.

Forløbet omfatter tre trin:

- Introduktion til bogen *Fangst og fiskeri ved Isfjorden*
- Arbejdet med de enkelte kapitler
- Efterarbejdet med diskussion af forløbet og eventuelt videre behandling af selvvalgte temaer

Side til side vejledning

Bogen

Lad eleverne gå på opdagelse i bogen *Fangst og fiskeri ved Isfjorden*. Den er udgangspunkt for de opgaver eleverne skal arbejde med. Den indeholder fem kapitler. Hvert kapitel er inddelt i to eller tre afsnit.

Til hvert afsnit i bogen stilles nogle opgaver eleverne skal løse. Først er der en tekst de skal læse, og herefter nogle spørgsmål de skal arbejde med. Sidehenvisningerne til bogen og supplerende links kan hjælpe eleverne med at finde svar. Det anbefales at eleverne selv finder på flere spørgsmål.

Hvilken metode de anvender til deres svar på opgaverne, er afhængigt af hvad de er fortrolige med, eller om de måske skal lære en ny metode. Man kan vælge: tekst, lyd, billede og/eller tegning. Er der behov for yderligere plads til svarene, kan der tilføjes flere slides.

Hellefiskfiskeri

Dette kapitel i materialet indeholder tre afsnit.

Mere end 300 års fiskeri efter hellefisk fra havisen

Lad eleverne studere billedet og tale med sidemakkeren om hvad de ser og undrer sig over. I bogen kan de se et større billede på s. 11.

Når de har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Lav en detaljeret beskrivelse af billedet.
- På næste slide er der et billede af fiskeri ved iskanten i Ilulissat 1925. Hvordan blev fangsten transporteret hjem for 100 år siden?
- Klik på linket, og find viden om [hellefisken](#). Det ved jeg om hellefisken:

En model for *billedanalyse* kan eventuelt benyttes til det første spørgsmål.

Hundeslæden

Eleverne præsenteres for to fotografier taget med 80 års mellemrum. I bogen s. 14-17 kan de se større versioner. Lad dem tale med sidemakkeren eller gruppen om forskelle og ligheder i de to fotografier.

Når de har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Slædehunden er det eneste arbejdsdyr, der gøres brug af i Nordgrønland. Nævn andre steder hvor man benytter arbejdsdyr, og hvilke dyr det er.
- Hvorfor er hundeslæden stadig et vigtigt transportmiddel, selvom man også har snescootere?
- Hvad ved du om den grønlandske slædehund? Få mere viden i bogen [Qimimeq](#).

Tal med eleverne om begreberne *fortid og nutid* og *arbejdsdyr*.

Jollefiskeri i dag

Fiskeindustrien er en vigtig kilde til beskæftigelse og indtægt i Ilulissat. Tidligere var det især hellefisk man fangede. I de senere år er hellefiskeriet dog faldet markant, og rejefiskeriet har fået større betydning.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- På billedet benyttes en 300 år gammel fangstmetode. Hvilken?
- Hvordan fanges hellefisk om vinteren?
- Hvor stor kan en hellefisk blive? Længde og vægt? (De finder svar i faktaboken [hellefisk](#))

Tal med eleverne om andre steder, hvor fiskeindustrien også har stor betydning for beskæftigelsen og indtægten for samfundet/landet.

Sælfangst

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle tre afsnit anlægger et historisk perspektiv.

Sommerfangst fra kajak

Lad eleverne finde Diskobugten og Isfjorden på et kort.

Tal med eleverne om at de allerførste bosættere ved Isfjorden kaldtes for Saqqaq-folket – de levede der fra 2500 til 800 f.v.t. Hvorefter der i mere end tusinde år ikke boede mennesker i området før inuit, Thule-folket, kom til. Inuit er forfædre til det grønlandske folk. Få viden om Saqqaq-folket [her](#).

Når de har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvilket andet forhistorisk fangstredskab kan sammenlignes med harpunen – og anvendes det stadig til fangst?
- Hvad blev fangstblæren lavet af? Få hjælp s. 25 i bogen.
- Skriv, tegn eller indtal en historie med titlen *En farefuld rejse fra Canada til Diskobugten i 1249*.

Tal med eleverne om [indvandring](#) i Grønland.

Vinterfangst fra havisen

Fangst fra havisen kaldes *åndehulsfangst*. Havpattedyrenes åndehuller gør det nemt for fangerne at fange dyrene, når de skal op og have luft. Før i tiden harpunerede man dem, men i dag fanges de med garn.

Når de har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvorfor var ringsælen livsnødvendig for fortidens mennesker?
- På billedet ses en sæl blive trukket op af åndehullet. Hvordan er den fanget?
- I hvor mange tusinde år har man kendt til åndehulsfangst?

Tal med eleverne om at man stadig benytter åndehulsfangst. I dag er det dog mest som fritidsfiskeri og især efter hellefisk.

Brug af sælerne

Ringsælen lever hele sit liv i Isfjorden. Den har været vigtig føde for beboerne ved fjorden, ikke mindst på grund af den høje mængde C- og D-vitamin i dens kød. Det forebyggede sygdom som f.eks. skørbug. Det spæk man ikke spiste, blev smeltet og brugt til varme og lys.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvilket redskab bruger kvinden på billedet, og hvad er hun i gang med?
- Lav en liste over de ting en sæl kan bruges til.
- Hvorfor var det vigtigt at spise sælkød, især om vinteren?

Tal med eleverne om vitaminers betydning for menneskets overlevelse – om polar-mørket og behovet for varme og lys uden strøm.

Hvalfangst

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle tre afsnit anlægger et historisk perspektiv; yderligere information her: [hvaler](#)

Fangst fra umiaq

Umiaq er indtil 1920'erne blevet brugt som fangerbåd, fragtskib og til besøg. Båden er en skindbåd, og trods sin store lastevne er den så let, at den kan bæres over den is, hvor der er blokeret for gennemsejling.

Umiaqen var det fartøj, der sammen med hundeslæden og kajakken gjorde inuit-ternes indvandring i Grønland mulig.

Bådene, der blev roet af kvinderne, transporterede folk, hunde og udstyr gennem de iskolde farvande, fyldt med skær og isflager, oftest eskorteret af mænd i kajaker. Men tidligere blev de også anvendt til hvalfangst, hvor det var mændene, der roede umiaqen lydløst fremad, så de kunne nærme sig de mægtige dyr.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende opgave:

- Tegningen viser fangst af hvaler og sæler for 100 år siden. Tegn en model af en umiaq og sæt en undertekst ved. Af din tekst skal det fremgå om umiaqen bliver roet af mænd eller kvinder samt hvorfor.

Sassat – hvid- og narhvalfangst fra havisen

Hvidhvalerne lever, som grønlandshvalen og narhvalen, i tæt samspil med pakisen. Fra tid til anden sker det at temperaturen pludselig falder drastisk, og de revner og huller som hvalerne er så afhængige af for at trække vejret, fryser til. Så kan en større eller mindre gruppe af hvaler risikere at blive fanget i en såkaldt sassat – grønlandsk betegnelse for en gruppe af hvaler, der bliver indfanget i en våge i isen.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvad betyder det grønlandske ord sassat? Få hjælp i teksten s. 41 i bogen.
- Forklar hvorfor sassat forekommer sjældnere i dag end før i tiden.
- På næste slide ses et billede af en narhval. Gæt hvor lang den er.

Brugen af hvaler

Man mener, at hvalfangst går 4500 år tilbage i tiden. Alt på hvalerne blev udnyttet. De var livsnødvendige for bopladsens overlevelse i det kolde arktisk.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvilke redskaber blev lavet af hvalknogler?
- Lav en liste over hvaler der lever ved Grønland. (Søg viden her: [hvaler](#))
- På billedet er manden ved at bygge sit vinterhus. Hvilke materialer skal han bruge til at gøre huset færdigt?

Tal med eleverne om hvalfangerne der kom fra Europa i perioden 16-18-hundrede-tallet – om udvindingen af den eftertragtede tran til europæerne.

I grupper kan de udvælge en eller flere hvaler fra deres liste som de vil arbejde videre med. Mediet vælger de selv.

Shamanen og relationen mellem natur og mennesker

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle afsnit handler om tro og overtro.

Shamanen

Angakkoq er en inuitisk shaman, en såkaldt åndemaner. Han var den mest respekterede skikkelse i inuitsamfundet. Han fungerede både som præst, psykolog, læge, healer, sæddonor og moralsk politibetjent, der løste samfundets problemer og konflikter. Angakkoqs overordnede funktion var at være formidler mellem menneskene og den åndelige verden.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvordan rejste shamanen fra den virkelige verden til den åndelige verden?
- Havets Moder og Vejrets Væsen levede i den åndelige verden. Find navne på andre væsner, der lever i den åndelige verden.
- I gamle dage har troen på ånder og trolddom været en del af inuits dagligdag. Hvorfor opstår troen på åndelige væsner?

Tal med eleverne om begreberne *tro* og *overtro* og inuitreligionen der er præget af den barske natur og polarmørket.

Sagnet om Havets Moder

Havets Moder var for inuit et mytisk væsen, de respekterede højt. Kort fortalt lyder sagnet: "Havets Moder døjede med inuiternes misgerninger på bopladsen og

samlede som straf alle fangstdyrene i sin filtrede hårpragt på bunden af havet”. Se mere om sagnet [her](#).

Eleverne kan på slide 18 se en kort animation af *Shamanens rejse til Havets Moder*.

På slide 19 er der en tekst om sagnet, som de skal læse.

Når de har set og læst, skal de tilbage til slide 18 og arbejde med følgende opgave:

- Sæt tekst til billederne, eller indtal din fortælling.

Der er seks billeder fra animationen; de kan enten føje et tekstfelt til hvert billede og skrive en kommentar, eller de kan indtale hele deres fortælling.

Sagnet om Vejrets Væsen

Eleverne bliver præsenteret for begrebet *inua*. Ordet *inua* betyder “dens menneske” eller “dens herre” og blev forstået som den kraft, der gjorde en ting levende og besjælede dyr. For eksempel var isbjergets *inua* det, der gjorde isbjerget levende. Da *inua* fandtes i alle ting i naturen, var hele den fysiske verden levende og skulle derfor behandles med respekt og omtanke.

Tal med eleverne om begreberne *besjæling* og *naturreligion*.

Når de har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Forklar hvad ordene *tabu* og *ritualer* betyder, og kom med eksempler herpå.
- Hvorfor havde vejrets *inua* en særlig betydning for inuit?

Tal med eleverne om begreberne *tabu* og *ritualer*.

Forberedelse til fangst

Kapitlet indeholder to afsnit. Begge afsnit handler om tro og overtro.

Amuletter og ritualer

Inuit, grønlandernes forfædre, var afhængige af naturens magter og kræfter, og for fangerne var det af stor betydning at opretholde gode relationer til fangstdyrenes sjæle. For at opnå fangstheld og undgå ulykker skulle tabuer og ritualer overholdes. Hertil anvendtes amuletter og symboler.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Kig godt på billedet. Det er en amulet af en fugl. Hvad mon det er for en fugl, og hvilke egenskaber kan den overføre til inuit?
- En due er et symbol på fred. Kan du nævne andre symboler?

Kvinden og dragten

Det var vigtigt for at sikre mandens fangstheld, at også kvinderne overholdt tabu-erne og ritualerne. Desuden var det vigtigt, at kvinden kunne sy tøj, som ikke kun var varmt, men også smukt ornamenteret for at lokke dyrene til.

Når eleverne har læst teksten, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvilken betydning havde kvinderne i forbindelse med fangst?
- Billedet viser en mandsdragt. Hvad er den lavet af, og med hvad er den pyntet? Få hjælp på s. 59 i bogen.
- Hvordan så kvindedragten ud?

Tal med eleverne om den skarpe rollefordeling mellem mand og kvinde i fortiden, og hvordan det er i dag.

Efterarbejdet

Lav en opsamling i klassen, hvor eleverne kommer med bud på hvad der undrede dem, og hvilket tema de fandt mest interessant.

Lad dem selv vælge et tema de vil fordybe sig i. Bed dem om at begrunde hvorfor, og hvad de vil undersøge nærmere.

Lav en opsamling på tavlen/skærmen af elevernes valg af tema. Lad dem herefter arbejde gruppevis eller parvis med det valgte emne. Enkelte elever kan have behov for at arbejde alene.

Det kan anbefales at eleverne laver deres besvarelse som bog eller tegneserie. Eg-nede digitale formater er Book Creator og Pixton. Papirformat i form af for eksempel en planche kan anbefales til de alleryngste.

Kolofon

Undervisningsmaterialet til bogen *Fangst og fiskeri ved Isfjorden* er udviklet til Is-fjordscenteret i Ilulissat af Lotte Brinkmann og Daniella Maria Manuel, Anholt Læ-ringsværksted.

Billedkreditering

Carsten Egevang: 14-15, 20, 30

Jette Bang/VISDA: 27

Gerhard Kleist: 40

Danish Arctic Institute/ ukendt fotograf: 11

Danish Arctic Institute / Sylvester Mathias Saxtorph: 12-13

Danish Arctic Institute/ Martin Lindsay: 16-17

Danish Arctic Institute/S Regitze Margrethe Søby: 33

Danish Arctic Institute/ Christan Kruuses samling: 37

Danish Arctic Institute/ Christian Vibe: 42-43

Danish Arctic Institute/ Erik Holtved: 45

Danish Arctic Institute/ Th. N. Krabbe: 48

M2 film: 51

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu /Greenland National Museum and Archives / Grønlands Nationalmuseum & Arkiv: 53

Roberto Fortuna, Danmarkimi katersugaasivissuaq, Nationalmuseet / National Museum of Denmark / Nationalmuseet: 59

Materialets tekster, opgaver og billeder må deles, gengives og bearbejdes, når blot man krediterer ophavet: *'Fangst og fiskeri ved Isfjorden ved Isfjordscenteret, Ilulissat'*.